

Suomi elää yhä puukautta

Mäntsälän ensimmäistä kirkkoa rakennettiin vuonna 1585. talkkovaellä ritri työtä.

Kirkonväki turvautui metsään ja puunmyöstöaitoihin jatkossakin. Kirkon kunnostamiset, sisätilojen muutokset, uudisrakentaminen, lämmittäminen ja pappila ovat tarvinneet huolenpitoa näihin päiviin saakka.

Mäntsälän ikä lasketaan ensimmäisen kirkon valmistumisesta, mutta ihminen liikkui alueella tuhansia vuosia aiemmin. Kivikiriveitä, muita esihistoriallisia esineitä ja merkkejä asutuksesta on todossa kymmeniä. Naapurikuntien arvokkaat löydöt ja Mäntsälän arkeologisen tutkimuksen vähäisyys antavat aiheen epäillä, että metsien kätkeistä löyryy vielä muutama vanhaa.

Puukaudesta puukauteen

Kivikautta voisi hyvin nimittää puukaudeksi. Kivikiriveessä oli puuvarsi ja sillä yöstettiin puuta. Metsästä haettiin puut rakentamiseen ja lämmittämiseen, puulajista saatiin ainekset tarvekaluihin kuten verkkoihin ja naruihin. Metsä oli myös monipuolinen ruoka-aitta. Malmi jalostettiin metalliksi puun tuomalla lämmöllä. Puuta tarvittiin, kun rauta taottiin kirveeksi tai puukoksi.

Monet puutyöt rehtiin perheen voimin ja taidoin. Talkkovaekä tarvittiin hirsien kuljetamiseen ja kattopäiteiden asettelun.

Saaren entinen tulitikkutehdas on nykyisin osa Keski-Uudenmaan kansanopistoa.

Puunmyöstön tietotaitoa tarvitaan tänäänkin mutta uudelle osaamiselle on kysyntää. Esimerkiksi hirret ja paanut ovat osoittaneet kelpoisuutensa täysin uudenlaisissa sovellutuksissa. Uusia puukeksintöjä ja kaupallisia tuotteita myydään Mäntsälän sahalla.

Metsä on osa kulttuurimaismaa

Kulttuurimaismaa määritellään usein avoimeksi peltomaisemaksi, vaikka metsä on olennainen osa sitä. Pieni metsäsaareke pellon keskellä on jääne metsästä, joka aiemmin ympäröi laajana pientä peltopänttää. Tällaisen kehityksen moni mäntsäläläinen vielä muistaa.

Mäntsälän puurakennukset muistuttavat ihmisen metsätoimista. Sotien jälkeen monet saivat tilan syrjäisestä metsästä, jonka puuaineksista rakennettiin ensimmäinen koti. Kirveiden, sahojen ja vasaroiden äännet kaikuvat vuosien ajan. Myös kotieläinten jäljet näkyvät metsissä ja niiden reunamille. Nykyään nämä kohteet säilyvät ihmiskäden avulla.

Perinteisen metsänkäytön jatku-moon kuuluvat nykypäivän tienvierusmetsien polttopuupinot ja energiaapuukasat. Aiempi kulttuurinaisema heijastuu uittoreitien rapistuneissa rakennelmissa, uskäytön oterussa tehdasarakennuksissa ja metsämaan muokauksessa paljastuvista hiilimiljuiista. Kulttuurimaismaa ovat myös

metsäautotiet, metsänhoitotienpiheet, avohakkuut ja puistoalueet. Kivikirveen ja hakkuukoneen periaatteissa ei ole suurta eroa. Kirveellä puupinot vain synnyvät hilaammiin.

Puolet Suomen tulitikuista

Mäntsälään kuuluneen Kaukaan Rullatehtaalla valmistettiin 1873 alkaen neljännevuosisadan ajan puista lankarullia. Samoihin tiloihin tuli vanurehdas, jonka jalosteita olivat esimerkiksi selluloosavannuotteet ja paperikangas.

Tärkeitä puunjalostuksen alaluokkia 1910-luvulla pätkäkalustettiin 1910-luvulla pätkäkalustalla valmistettiin puolet Suomen tulitikuista. Parhaimmillaan tehtaalla työskenteli 300 työntekijää mutta kaikkiaan tulitikut räjosi-lev työtä jopa tuhannelle perheelle puunhankinnasta ja kuljetuksesta etätyötä tapahtuvaan askien kokoamiseen.

Mäntsäläläisen tulitikkua ja sahareollisuuden käynnistivät useimmiten karranot, joilla oli pääomia, suhteita, koulutusta ja osaamista. Samanlaisia mahdollisuuksia ei ollut karranoiden torppareilla, joiden vuokratmaksuun kuului monien velvoitteiden ohella kaksi tai kolme 13 tunnin miestyöpäivää viikossa. Torpan omat työt pelloilla sekä poltto- ja tarvepuiden hankinnassa veivät aikaa, jota ei jäänyt laajakanroisten bisneksien ja innovaatioiden miettimiseen.

Metsäkulttuuria ja kulttuurimetsiä

Mäntsäläläisen tai yleensäkin suomalaisen kulttuurimetsän tarkasteleja ei voi tehdä ilman metsästä näkökulmaa. Vaikka monet omavaraisalouden ja teollisuuden metsä- ja puuvaiheet ovat jääneet taakse, ovat ne kuitenkin olleet välittämättömiä vaiheita seuraavaan.

Tänä päivänä mäntsäläläinen puu kulkeutuu moniin tehtaisiin, ja osa jää kuntaan sahattavaksi tai muuhun käyttöön. Mäntsälässä puuta sahataan, höylätään ja jatkojalostetaan esimerkiksi historkiksi, märkeiksi ja hirsitaloiksi.

Puu-Suomeen etsiään uusia keksintöjä. Voimavaroja voidaan kohdentaa harvoihin innovaatio- ja huipputeknisiin tai etsiä rakkaita paikallisia tasolta. Mäntsälästä löytyy mainioita onnistumisia satojen vuosien ajalta aina näihin päiviin asti.

FM Pekka Viranen

Krytoittajia työskentelee kulttuurimetsä- ja muusosalalla ja hän on perheyritys suomalaisen metsään ja metsätalouteen kulttuurin näkökulmasta.

Krytoitus on osa Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion ja TTS tukimuseon banketta, jossa Mäntsälän yksityismetsien kulttuuri on yhtenä kehittämisen kohteena. Lisätietoa bankkeista: <http://www.metsaanastaa.net/metsakulttuuri>.

Allkartanon puinen päärakennus 1730-luvulta toimii nykyisin kahvilana.

Metsäkulttuurua on myös metsien tuotannonlinen hoito, kuten kantokasa tien vieressä.